

Використання інтерактивних лекцій в межах курсу «Методика викладання іноземних мов у вищій школі»

Л. Г. Смовженко*

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: smovzhen@yandex.ru

Paper received 30.06.15; Accepted for publication 10.07.15.

Анотація. У статті йдеться про організацію та проведення інтерактивних лекцій для ознайомлення студентів з інтерактивними технологіями. Наведено приклад інтерактивної лекції, її структурні елементи та послідовність подачі навчального матеріалу. У змісті статті вказано на інформаційну та тренінгові частини інтерактивних лекцій.

Ключові слова: інтерактивні технології, інтерактивна лекція, тренінг, інтерактивні методи, структура лекції

Вступ. Вагомим завданням вищої школи на сучасному етапі є гуманізація процесу навчання, яка інтегрує педагогічні цілі навчання та розвиток особистості тих, хто навчається. Це, в свою чергу, вимагає від викладачів вищих навчальних закладів знань, навичок та вмінь у застосуванні новітніх освітніх технологій, володінні прогресивними методами і засобами сучасної дидактики.

Найпоширенішою формою теоретико-практичного навчання у ВНЗ залишається «лекція» та «семінар» як форми проведення навчальних занять. За визначенням, лекція (лат. *lectio* - читання) – це основна форма проведення навчальних занять, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу, оскільки дає можливість розв'язати поставлені перед курсом завдання, а саме: представити нову інформацію; пояснити і систематизувати термінологічну базу; узагальнити вже відомі факти та показати зв'язок із переліком питань попередніх лекцій; проаналізувати джерельну базу за програмними питаннями; окреслити невирішені проблеми, узагальнити досвід роботи, надати рекомендації щодо використання основних висновків за темами на семінарських заняттях; показати зв'язки між різними існуючими підходами, напрямками, науковими школами різних країн світу. Часто викладачі традиційно «передають» студентам власні знання, в той час як студенти вдаються до механічного конспектування «переданого матеріалу», оскільки обмежені у часі для осмислення інформації, що надходить, не маючи можливості здійснити зворотній зв'язок.

Короткий огляд публікацій по темі. Виклад основного матеріалу. Питання основних вимог до лекції, їх різновидів та методик проведення лекцій стали предметом досліджень багатьох учених, серед яких А. Алексюк, М. Буланова-Гопоркова, С. Гончаренко, В. Головенкін, Д. Губар, О. Завалевська, В. Колісник-Гуменюк, О. Козакевич, А. Кузьмінський, Т. Непомняща, Н. Побірченко, О. Помегун, О. Прядко, Б. Сусь, О. Фурман, Л. Чернишова, В. Ягулов та інші.

Як відомо з історичних джерел, «лекція» з'явилася у Стародавній Греції і набула свого розвитку в Стародавньому Римі. За соціально-економічних умов середньовіччя постала необхідність залучати до освіти широкі верстви населення, а не лише представників знатних родів. Тоді навчання у формі діалогу вже було невзможлимо задовольнити існуючі потреби, оскільки джерел інформації було обмаль та на той час вони обмежувалися, головним чином, книгою. Саме тоді, педагоги і почали систематизувати інформацію у вигляді написа-

них текстів і на заняттях зачитували цей матеріал студентам [3, с. 18]. Таким чином було знайдено своєрідний спосіб «колективного розповсюдження і засвоєння інформації». Лише пізніше, наприкінці XIX ст., поряд з лекціями почали застосовувати семінарські, практичні та лабораторні заняття [2, с. 175].

То були часи великих революційних змін у подачі нового матеріалу. Для сучасного етапу розвитку вищої освіти в Україні актуальним є інтенсивний пошук нового в теорії та практиці використання лекцій в навчальному процесі. Маючи великий досвід читання лекційних курсів в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (Україна), маємо змогу зазначити, що за умов традиційної лекції інформація, що подається викладачем, спрямована, в основному, на слухову пам'ять студентів. Цей вид пам'яті є досить недосконалим, саме тому під кінець лекції з усього обсягу поданої інформації студент може відтворити лише близько 10-15 % [1, с. 87]. Також, велика кількість слухачів-студентів позбавляють викладача можливості ефективно управляти розумовою діяльністю студентів. Особливо гостро постає це питання, коли слухачами виявляються студенти молодших курсів, які слабо володіють технікою сприймання змісту лекції та конспектування. Не можемо не зазначити той факт, що традиційна лекція певною мірою привчає студентів до «пасивного привласнення чужих думок» [4, с. 36], не стимулює прагнення до самостійного навчання, не забезпечує індивідуального диференційованого підходу до навчання.

Наразі триває процес апробації нових активних форм і методів, що активізують мотиваційну, навчальну, пізнавальну та особистісну діяльність студентів. Відомо, що за своєю дидактичною домінантою лекція постає, по-перше, як організаційна форма навчання, тобто як специфічний спосіб взаємодії викладача і студентів, та, по-друге, як метод, тобто як пред'явлення навчального матеріалу в систематичній та послідовній формі.

За таких умов, лекція має відповідати певним вимогам, що характеризують сучасну ефективну лекцію як організовану форму, активний метод і психологічну технологію спільної навчальної діяльності викладача і студентів, а саме: 1) високий науково-теоретичний, культурний та соціальний рівень лекції; 2) дотримання послідовної структури лекції: вступ – основна частина – висновки; 3) наявність сучасної активної подачі змісту лекції; 4) прагматично-адекватне використання лекційного часу завдяки вибору оптимального темпу ви-

кладення змісту, підготовки проблемних питань, застосування мультимедійних засобів подачі матеріалу; 5) професійна робота з психоемоційним налаштуванням аудиторії.

Враховуючи дані вимоги, науковці здійснюють різні теоретико-практичні пошуки збільшення впливу лекції на активізацію резервних можливостей студентів та автономного оволодіння знаннями. Розвиток лекційної форми від так званої «класичної» до лекції проблемного характеру чи інтерактивної лекції відтворює реальні форми взаємодії лектора і студентів, які обговорюють теоретико-практичні питання. За допомогою таких лекцій викладач здійснює перехід від лінійної подачі інформації до активного засвоєння змісту навчання із залученням механізмів теоретичного мислення. Саме тому, на даному етапі розвитку педагогічної науки ми вже можемо говорити як про різні види лекцій (вступна; тематична; оглядова; інформаційна; підсумкова (заключна); комплексна; лекція-зустріч тощо), так і виділяти їх додаткові структурні елементи (вступ, де чітко формулюється тема та постановка завдання; подача в логічній послідовності окремих частин лекції з використанням інтерактивних методів; висновки, що дають можливість осмислити лекцію в цілому і виділити основну ідею; завдання для самостійного опрацювання; відповіді на запитання, що виникли). Також, не викликають сумнівів наступні переваги сучасної лекції: а) лекція дає можливість реалізувати одну із базових ідей гуманної педагогіки (творча співпраця педагога зі студентами, спільна емоційна взаємодія); б) лекція активізує мисленнєву діяльність студентів (звісно, якщо її кваліфіковано прочитали, уважно вислухали і зрозуміли); в) в лекції акумульовано великий обсяг наукової інформації з урахуванням новітніх досягнень тієї чи тієї науки; г) у процесі читання лекції можна враховувати специфіку професійної підготовки студентів коло їхніх інтересів; д) вирізняється своєю економічністю та різноманітністю методів; е) слугує своєрідним напрямком для студентів, напрямком у неосяжному морі сучасної наукової літератури.

В наш час, час інформаційних технологій та комп'ютеризації, процес читання лекційних курсів вийшов на новий рівень. Саме тому **метою статті** є показати нові підходи до структурування лекційного курсу. Тепер сама подача змісту матеріалу та конспектування вже не є основними, оскільки студенти вільно отримують повний текст лекцій на електронному носії та, за необхідності, роздруковують її. Незмінною та провідною залишається роль викладача-лектора в тому, що він повинен забезпечити таку можливість, тобто, відібрати необхідний матеріал і підготувати лекцію. Отже, назріли об'єктивні причини для організації нової форми лекційного заняття, під час читання якої відпадає потреба в конспектуванні. Стає очевидним, що сам процес конспектування певною мірою перешкоджає сприйняттю інформації, оскільки одночасно якісно думати над тим, що чуєш, і записувати – неможливо. Таким чином, ми можемо говорити різновид лекції – інтерактивна лекція, під час читання якої дещо трансформується роль як лектора, так і студентів: у викладача з'являється більше можливостей для презентації матеріалу, а в студентів – для його сприйняття і подальшого засвоєння.

Матеріали та методи. Поняття «interactive» трактується, як «inter» – взаємний, «act» – діяти, та означає «здатний до взаємодії». Інтерактивна лекція передбачає активну участь студентів. В Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна) нами було розроблено та впроваджено в навчальний процес курс інтерактивних лекцій «Методика навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах» та «Методика навчання східних мов». Важко переоцінити роль інтерактивних лекцій до зазначених курсів лекцій в межах подачі великого обсягу інформації в структурованій формі. Розроблені нами інтерактивні лекції мають двосторонній потік інформації – від лектора та від студентів, містять проблемні питання, мають ознаки евристичності, можливим є обговорення тем по ходу лекції із залученням різних точок зору. За таких умов, нами було видозмінено модель поведінки лектора і студентів. Студенти отримали можливість стати суб'єктами навчального процесу шляхом полілогічного взаємного навчання.

Результати. Проаналізуємо одну з розроблених нами інтерактивних лекцій «Методика формування іншомовної компетентності в читанні та письмі» (тема № 8 курсу лекцій «Методика навчання східних мов», 4 рік навчання). Так, при підготовці лекції з методики формування іншомовної компетентності в читанні та письмі студентів сходовознавців навчальний матеріал було поділено на логічно завершені частини. Вступ інтерактивної лекції (5 хв.) містить оголошення теми, ключові поняття, план лекції, список рекомендованої літератури. Проілюструємо це на прикладі:

Тема лекції № 8: «Методика формування іншомовної компетентності в читанні та письмі».

Ключові поняття лекції: *психофізіологічні механізми читання, труднощі орфографічної системи, техніка читання, графемно-фонетичні зразки, синтагматичне членування речень, інтонаційне оформлення, «вивчаюче читання», «переглядове читання», «ознайомлювальне читання», техніки швидкого читання 'skimming' та 'scanning', схеми для навчання читання 'bottom up' та 'top down', техніка читання ізольованих слів та словосполучень, система вправ для навчання читання; орфографічні особливості письма, навчання орфографії, етапи навчання письма, система вправ для навчання письма.*

План лекції: 1. Читання як комунікативне вміння та засіб спілкування іноземною мовою. 2. Труднощі навчання читання. 3. Різновиди читання іншомовних текстів. 4. Технічний та змістовий аспекти читання. 5. Система вправ для навчання читання. 6. Письмо та писемне мовлення. 7. Комунікативні функції письма. 8. Навчання техніки письма. Каліграфічні (ієрогліфічні) та орфографічні навички. 9. Етапність у навчанні писемного мовлення. 10. Система вправ для навчання письма. 11. Контроль рівня сформованості компетентності у читанні та письмі.

Наголосимо, що від вступу залежить подальший хід лекції. Тому, викладач має якомога більше зацікавити студентів темою та показати її імпліцитність в межах запропонованого курсу. Головне завдання викладача на цьому етапі – позитивно налаштувати самих студентів до лекції, психологічно підготувати їх до сприймання пропонованого навчального матеріалу.

Основна частина інтерактивної лекції є найбільш відповідальною та тривалішою в часі, тісно поєднана із вступом та була поділена на кілька етапів, відповідно до кількості пунктів плану. Лектор пояснює шляхи презентації матеріалу з подальшою мотивацією дій студентів та, відповідно до сутності кожного питання, обирає доцільні інтерактивні методи разом з необхідною формою викладу. Лектор неупинно дбає про адекватне розуміння студентами навчальної інформації через пояснення, інтерпретацію явищ, розглядає їх різновидів, використовуючи різноманітні прийоми формування думки студентів, як то аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, порівняння, розмежування, узагальнення. Важливим є і постійний контроль рівня розуміння студентами навчального матеріалу шляхом візуального контакту з аудиторією через постановку питань: «Як Ви вважаєте?», «А чому...?», «Чому надати перевагу?» та стимулювання активного слухання, участі студентів в оволодінні знаннями, залученні їх до обговорення теоретичних питань. Вважаємо доречним під час основної частини презентації матеріалу застосовувати наступні методи колективно-групового навчання, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього колективу студентів: «мікрофон» (дає можливість кожному студенту сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи ставлення); «засвоїв сам – навчи іншого» (використовується при узагальненні та повторенні вивченого матеріалу та дає можливість студентам взяти участь у передачі своїх знань іншим); «незакінчені речення чи словосполучення» (дає студентам можливість подолати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацювати вміння говорити чітко та переконливо); «обговорення проблеми в загальному колі» (прояснення певних положень, привертання уваги студентів до дискусійних або проблемних питань, мотивація пізнавальної діяльності, активізація опорних знань тощо); «мозковий штурм» (використовується для пошуку кількох шляхів розв'язання проблемних ситуацій через накопичення максимальної кількості ідей щодо проблеми від усіх студентів протягом обмеженого періоду часу); «ажурна пилка», «мозаїка», «джиг-со» (застосовується

для створення під час лекції ситуації, яка дає змогу студентам працювати разом для засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу); «розв'язання проблеми» (здатність самостійно вирішувати проблеми та приймати колективні рішення чи відстоювати власну точку зору); «сітка» (аналіз та диференціація розуміння складних понять).

Наведемо епізод обговорення ключових моментів інтерактивної лекції «Методика формування іншомовної компетентності в читанні та письмі» (тема № 8 курсу лекцій «Методика навчання східних мов», 4 рік навчання) відповідно до першого та другого пунктів плану: 1. Читання як комунікативне вміння та засіб спілкування іноземною мовою. Завдання 1: Зверніть увагу і дайте визначення ключових понять: «психофізіологічні механізми читання», «техніка читання», «графемно-фонетичні зразки», «синтагматичне членування речень», «техніки швидкого читання 'skimming' та 'scanning'». Студенти слухають лектора впродовж 10 хвилин, схематично занотуючи визначення ключових понять. Потім застосовується метод «мікрофон». 2. Труднощі навчання читання іноземною мовою. Завдання 2: Окресліть коло труднощів, що виникають в процесі навчання читання японською мовою. Розкрийте їх зміст. Студенти слухають лектора, переглядають відповідні слайди, не конспектують. Після семихвилинного викладу лектор зупиняється та пропонує студентам висловити основні положення з його презентації (використовується метод «обговорення проблеми в загальному колі», «розв'язання проблеми» чи «сітка»). Це займає 2-3 хвилин часу. Подібним чином опрацьовуються всі питання з плану лекції.

Заключна частина інтерактивної лекції є не менш важливою. Це – заключна «лебедина пісня» навчальної діяльності. У заключній частині лектор здійснює лаконічні висновки, коротко повідомляє проблеми, що будуть розглядатися на наступній лекції та пропонує закріпити отримані знання шляхом виконання тестових завдань множинного вибору, дякує за увагу та прощається з аудиторією. Наведемо фрагмент зазначених вище тестових завдань до лекції № 6 «Методика формування іншомовної лексичної компетентності»:

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ЛЕКЦІЇ № 6 «Методика формування іншомовної лексичної компетентності»:

1. Активний лексичний мінімум – це той лексичний матеріал, який студенти повинні використовувати для:

- А) вираження власних думок лише в усній формі Б) вираження власних думок лише в письмовій формі В) вираження думок інших в усній та письмовій формі Г) вираження власних думок в усній та письмовій формі

2. Пасивний лексичний мінімум – це той лексичний матеріал, який студенти повинні:

- А) лише розуміти при сприйманні чужих думок в усній чи письмовій формі Б) використовувати для вираження власних думок в усній та письмовій формі В) розуміти при сприйманні чужих думок лише в усній формі Г) розуміти при сприйманні чужих думок лише в письмовій формі

3. Основними критеріями відбору лексичного мінімуму є такі:

- А) семантичної цінності Б) стилістичної необмеженості В) ідіоматичності Г) наявності запозичень

4. Додатковими критеріями відбору лексичного мінімуму є такі:

- А) словотворчої здатності Б) частотності В) багатозначності Г) належності до літературного стилю

5. Наявний або реальний словник, який є основою для формування потенційного словника, утворюється з:

- А) активного словникового запасу Б) активного та пасивного словникового запасу В) пасивного словникового запасу Г) активного та пасивного граматичного мінімуму

Для виконання подібних тестових завдань (близько 15) студенти отримують картку відповідей, яку заповнюють протягом 3-4 хвилин. Викладач перевіряє роботи та оголошує результати на семінарському занятті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в статті ми зупинилися на структурі інтерактивних лекцій до навчальних курсів «Методика навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах» та «Методика навчання східних мов»; з'ясували, що останні є ефективною формою та мето-

дом презентації навчально-наукової інформації, а також постійного емоційного безпосереднього контакту свідомості лектора із внутрішнім світом студентів. Представлені в статті теоретико-методичні аспекти інтерактивного лекційного викладання матеріалу у вищих навчальних закладах не вичерпують проблеми всього дослідження. Для забезпечення відповідного належного рівня читання таких лекцій у ВНЗ України необхідно розробити критерії оцінювання якості інтерактивних лекцій, що і вважаємо перспективною нашою подальшого дослідження.

REFERENCES

- [1] Matthews, J.R. Assessing Organizational Effectiveness: The Role of Performance Measures / J.R. Matthews // *The Library Quarterly*. – 2011. – Vol. 81, No. 1. – P. 83-110.
- [2] Niegaard, H. Library Space and Digital Challenges. / H. Niegaard // *Library Trends*. – Volume 60, Number 1. – 2011. – P. 174-189. 21. Porter S. Do college surveys have any validity? / S. Porter // *Review of Higher Education*. – Vol. 35(1). – 2011. – P. 45-76.
- [3] Pometun, O., Pirozhenko, L. Today's lesson. Interactive technologies / Add. by O. Pometun – K.: A.S.K., 2004. – 192 p.
- [4] Warren Code, Costanza Piccolo, David Kohler, Mark MacLean. Teaching methods comparison in a large calculus class. *ZDM*, 2014; DOI: 10.1007/s11858-014-0582-2
- [5] Ofsted (2009a) The annual report of Her Majesty's chief inspector of education, children's services and skills 2008/09. London: Ofsted. Retrieved from <http://www.ofsted.gov.uk/resources/annual-report-of-her-majestys-chief-inspector-of-education-childrens-services-and-skills-200809> [Accessed August 2013]

The using of interactive lectures in course “The methodology of Foreign Languages Studying in Higher Educational Establishments

L. G. Smovzhenko

Abstract. The article deals with the organization and carrying out the interactive lectures in order to acquaint students with interactive technologies. An example of interactive lecture, its structural elements and consistency of material presentation are analyzed. The content of the article accentuates on informational and training parts of interactive lectures.

Keywords: *interactive technologies, interactive lecture, training, interactive methods, structure of lecture*